

**Wanneer is
genoeg ook
genoeg?**

LECTORAAT **PSYCHOLOGIE** VOOR EEN **DUURZAME** STAD

▶ Reint Jan Renes

▶ Marije van Gent

▶ Loes Kreemers

▶ Carlijn Kappers

▶ Willemijn Vermeer

▶ Danique Bredenoort

▶ Eva Post

▶ Milan Tamis

▶ Helena Schmidt

▶ Krispijn Faddegon

▶ Nico Benoist

▶ Sanne Ruijter

▶ Ellen Abbes

Hogeschool van Amsterdam

Creating Tomorrow

**“Gedragsverandering heeft
het potentieel om de
wereldwijde uitstoot tegen
2050 met 40-70% te
verminderen.”**

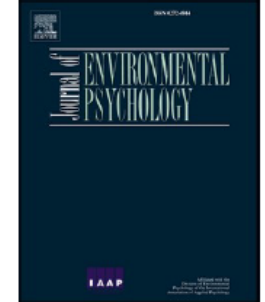
“Leefsstijlveranderingen moeten op systeemniveau plaatsvinden in alle aspecten van de samenleving. Bijvoorbeeld meer **recycling**, minder **vliegen**, minder **vleesconsumptie** en het lager zetten van **thermostaten**, ...”

Contents lists available at [ScienceDirect](#)

Journal of Environmental Psychology

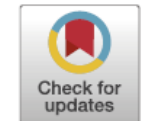
journal homepage: www.elsevier.com/locate/jep

The where, how, and who of mitigating climate change: A targeted research agenda for psychology

Lilla M. Gurtner^{*}, Stephanie Moser

Centre for Development and Environment, University of Bern, Switzerland

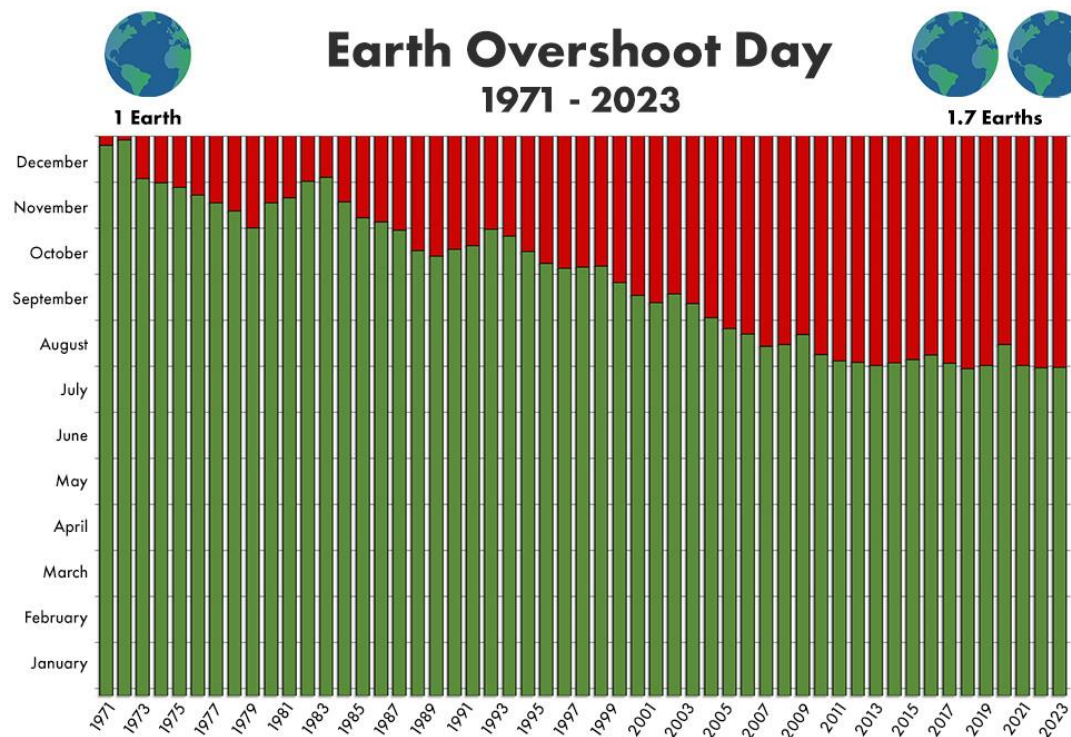

Consumption corridors

“Chemische vervuiling, luchtvervuiling, verandering van landgebruik, verlies van biodiversiteit – vrijwel alle schade aan de ecologische grenzen van onze planeet – zijn het gevolg van menselijk gedrag, met name overconsumptie. Het aanpakken van overconsumptie is het doel van 'sufficiency', een van de meest verwaarloosde pijlers in strategieën om klimaatverandering te bestrijden.”

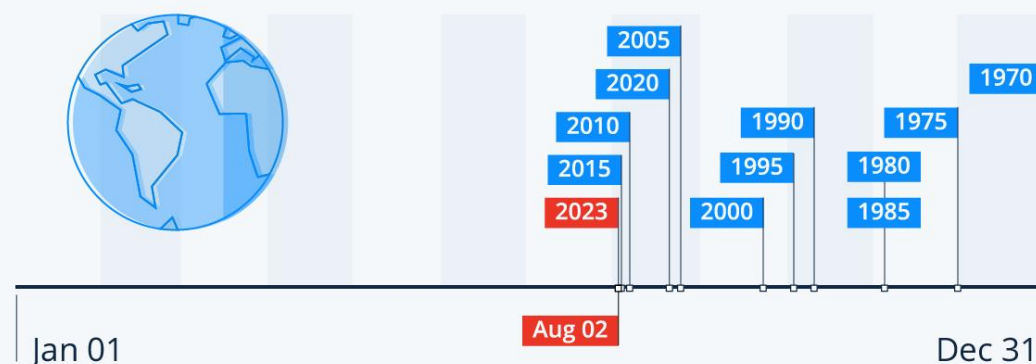
Gurtner & Moser, 2024 p.3

Earth Overshoot Day Is Coming Sooner and Sooner

Historical dates of Earth Overshoot Day

Earth Overshoot Day marks the date when humanity's demand for ecological resources in a given year exceeds what Earth can regenerate in that year.

Source: Earth Overshoot Day

Dutch Overshoot Day

1 April 2024

**Als iedereen zou leven zoals wij,
zouden we 4 Aardes nodig hebben.**

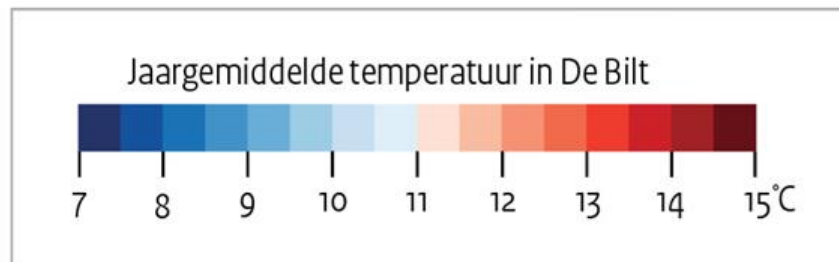
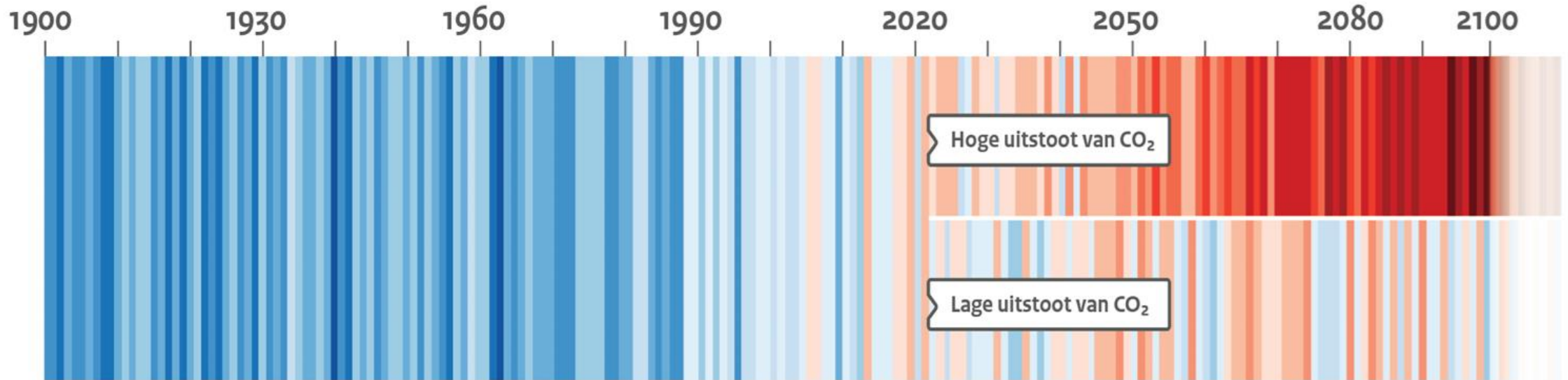
Leven als een
gemiddelde
Amsterdammer?

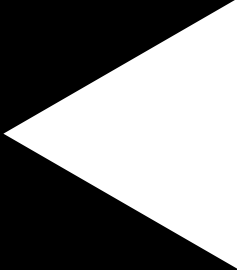
Dan zouden er 3,1
aardes nodig zijn

(Onderzoek & Statistiek, maart
2024)

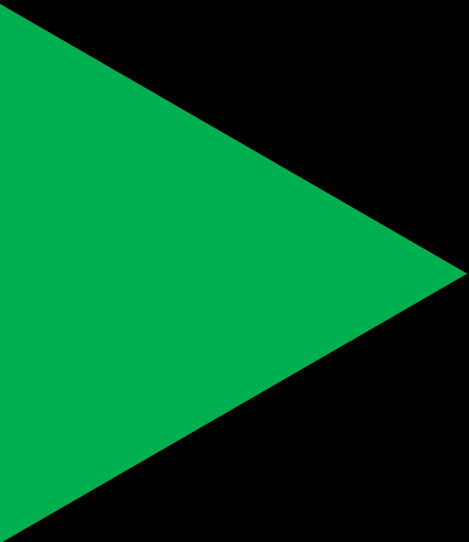
De ecologische voetafdruk van de gemiddelde Amsterdammer is kleiner dan die van de gemiddelde Nederlander. Toch valt die voetafdruk ruim buiten de draagkracht van onze planeet. Vooral de aankoop van nieuwe spullen heeft grote invloed op de totale voetafdruk van Amsterdammers. Maar ook het vlieggedrag heeft een grote impact.

Klimaatverandering in Nederland: wat ga jij hiervan meemaken?

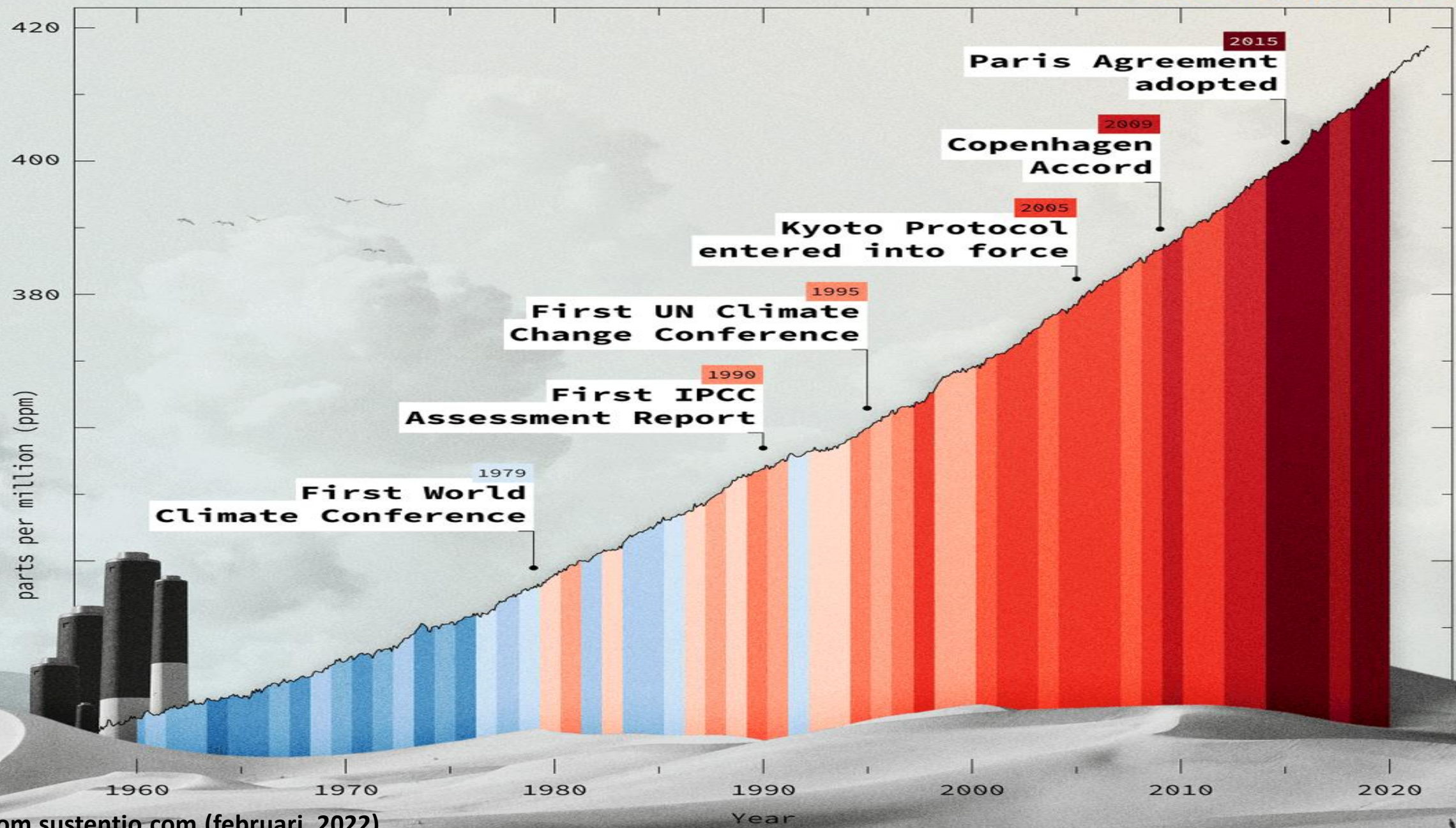
“Ergens **bewust van zijn
en er naar **handelen** zijn
twee verschillende
dingen”**

(Uit: Tijd voor biodiversiteit, Naturalis, september 2021)

Trends in Atmospheric CO₂ vs Global Temperature Change

#climateINACTIONstripes

Composite Graph of: Atmospheric CO₂ at Mauna Loa Observatory, December 2021 – Scripps Institution of Oceanography & NOAA Global Monitoring Laboratory | #ShowYourStripes – Graphics & Lead Scientist: Ed Hawkins, National Centre for Atmospheric Science, University of Reading; Data: UK Met Office | Design by: sustentio [PG] | Licence: CC-BY
@wetterradio @wettermarie @wetterhasenheitt @sustentioEU

De uitdaging

Hoe creëren we **persoonlijk eigenaarschap** en versnellen we de transitie naar klimaatneutraal?

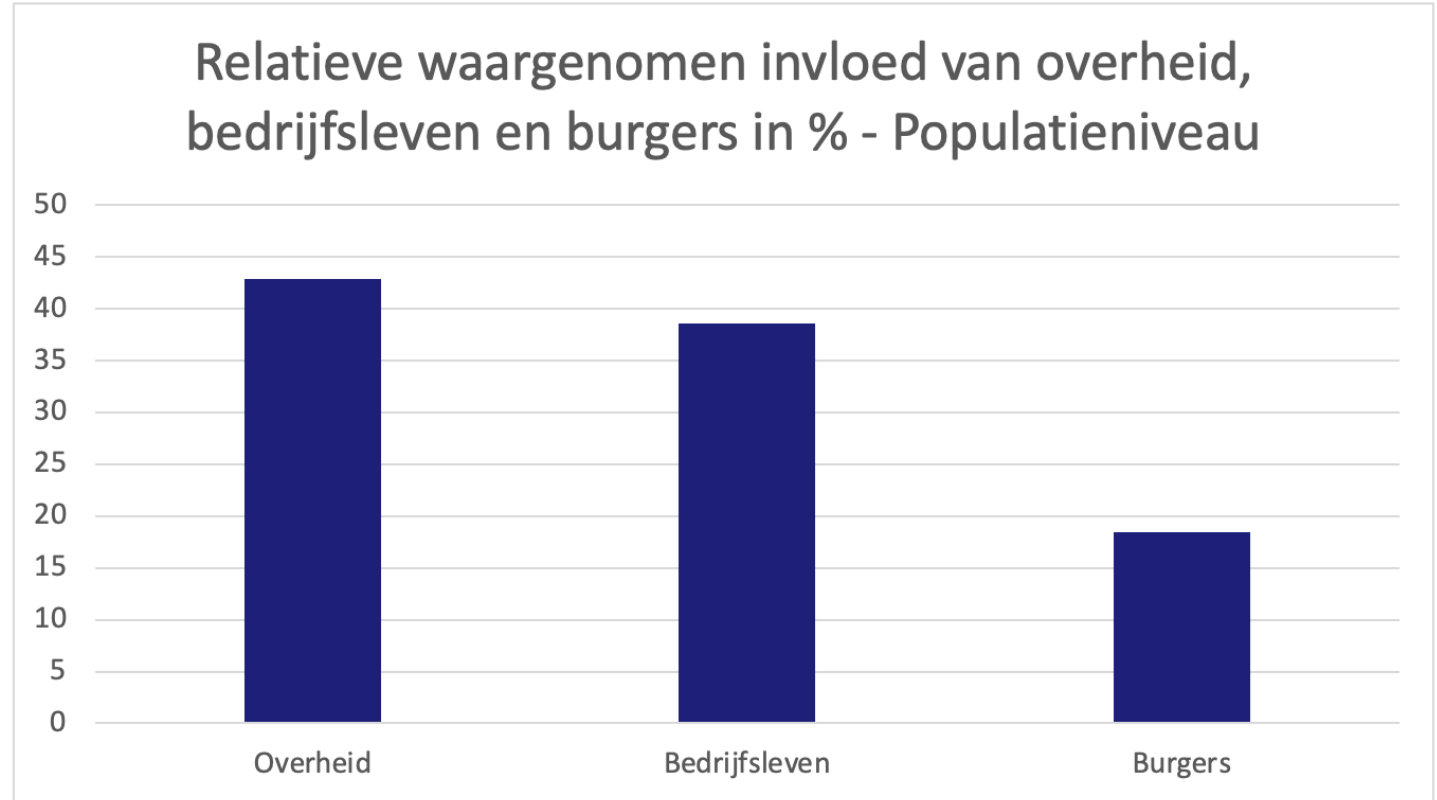
**MAAR WAT DEDEN JULLIE
DAN TOEN HIER NOG IETS
AAN GEDAAN KON WORDEN?**

**WE WEZEN VOORAL
VEGETARIËRS EROP DAT ZE
WEL LEREN SCHOENEN DROEGEN**

Wie kan de opwarming stoppen?

Benoist & Renes, in press

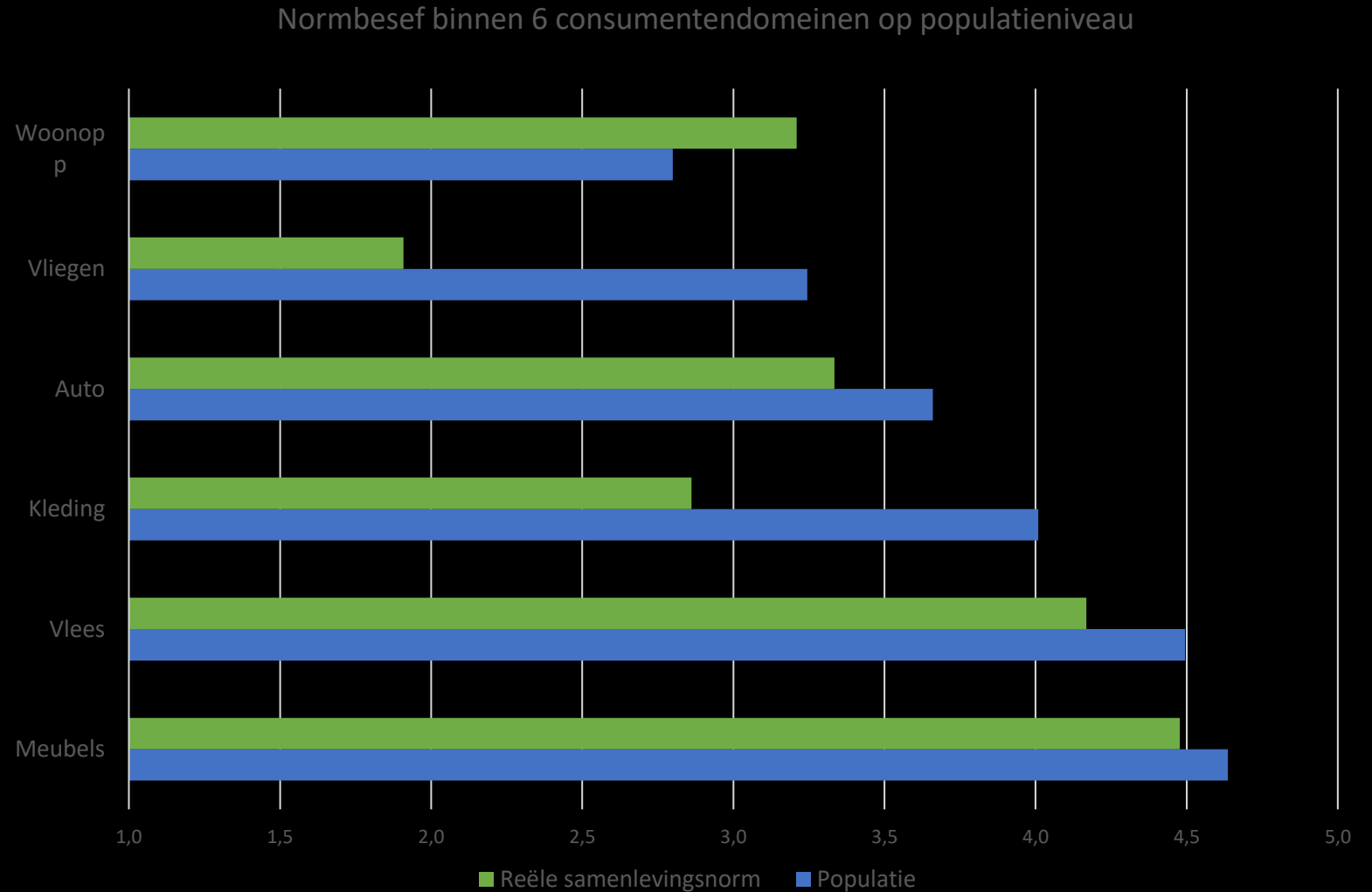
CONSUMENT HEEFT SLAGKRACHT

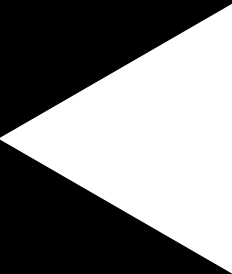
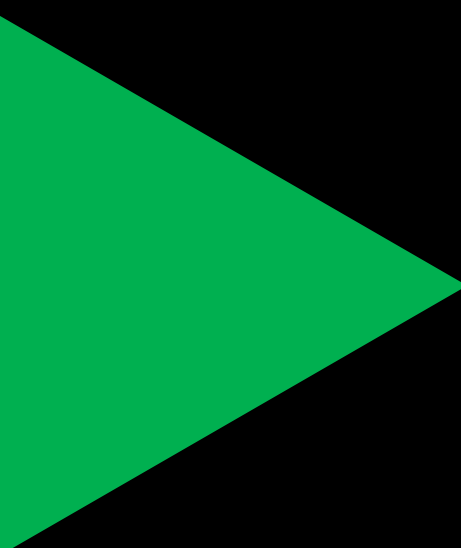
Finale bestedingen van het wereldwijde bbp

“Dit is toch
wat iedereen
doet?”

Benoist & Renes, in press

“Pluralistic Ignorance”

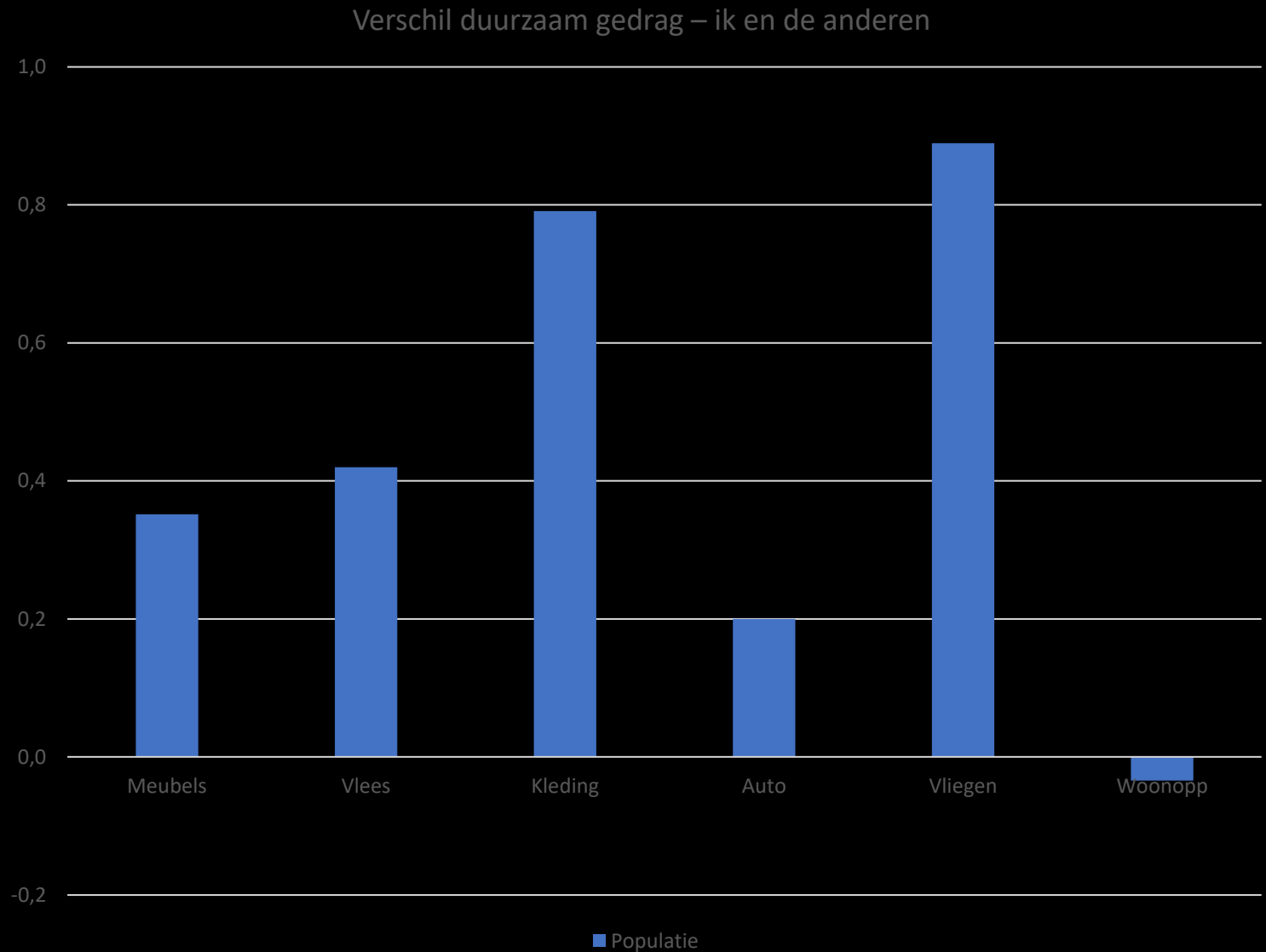

I'm probably the only
person in here
who cares about
climate change!

**'Believing people do
not care'**

“Ik ben best goed bezig”

Benoist & Renes, in press

“Coasting”

‘Steady State’

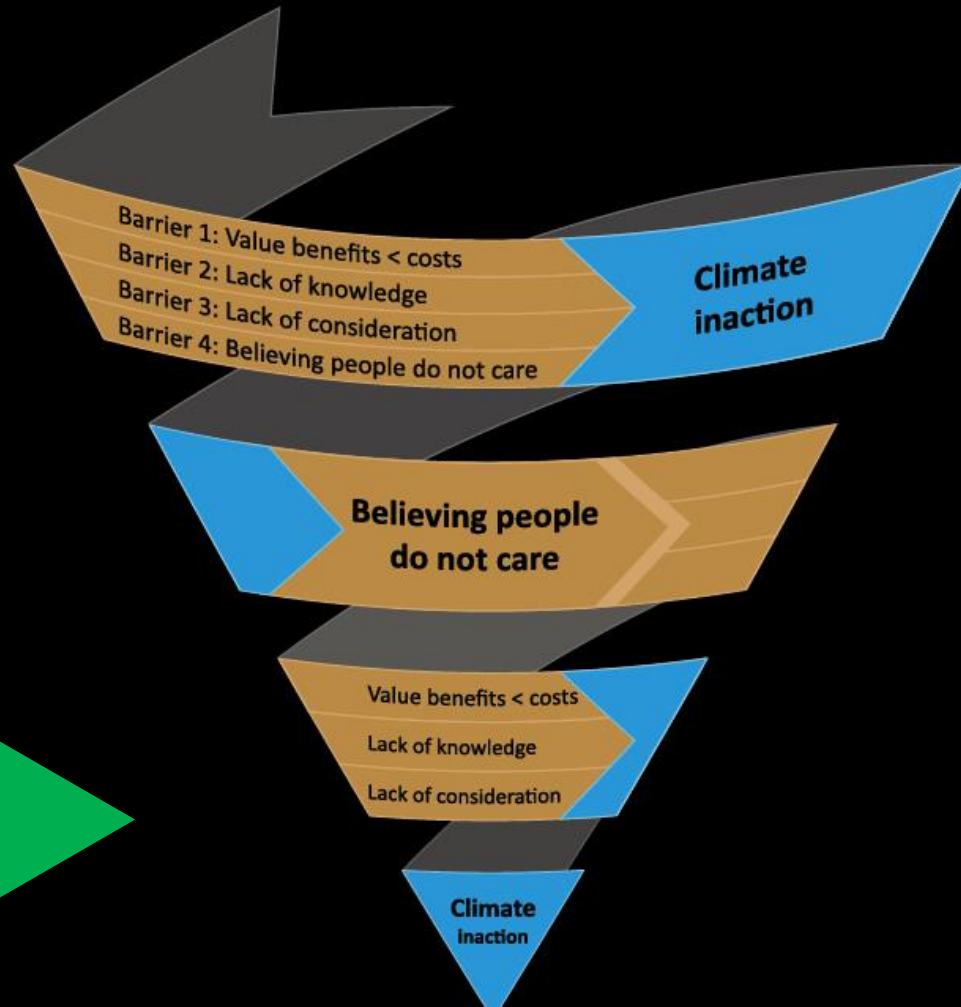
'Steady state' versterkers

- **Pluralistic ignorance:** “anderen vinden het klaarblijkelijk helemaal oke zoals het nu is.”
- **Coasting:** “Vergeleken met anderen ben ik al best goed bezig.”
- **Conditional cooperation:** we gaan pas iets ‘goeds’ doen als anderen ook hun bijdrage leveren.
- **Unobservability:** veel van de ‘goede’ keuzes die we maken zijn niet zichtbaar.

Spiral of **inaction**

**Niets doen is
besmettelijk.**

'Steady State' doorbreken?

Volgens recent onderzoek kunnen twee acties deze 'steady state' doorbreken en de transitie alsnog versnellen:

- 1 Elkaar aanmoedigen veel meer in gesprek te gaan over het gezond en duurzaam.
- 2 Dat wat we duurzaam **doen** veel **zichtbaarder** maken.

'Steady State' doorbreken?

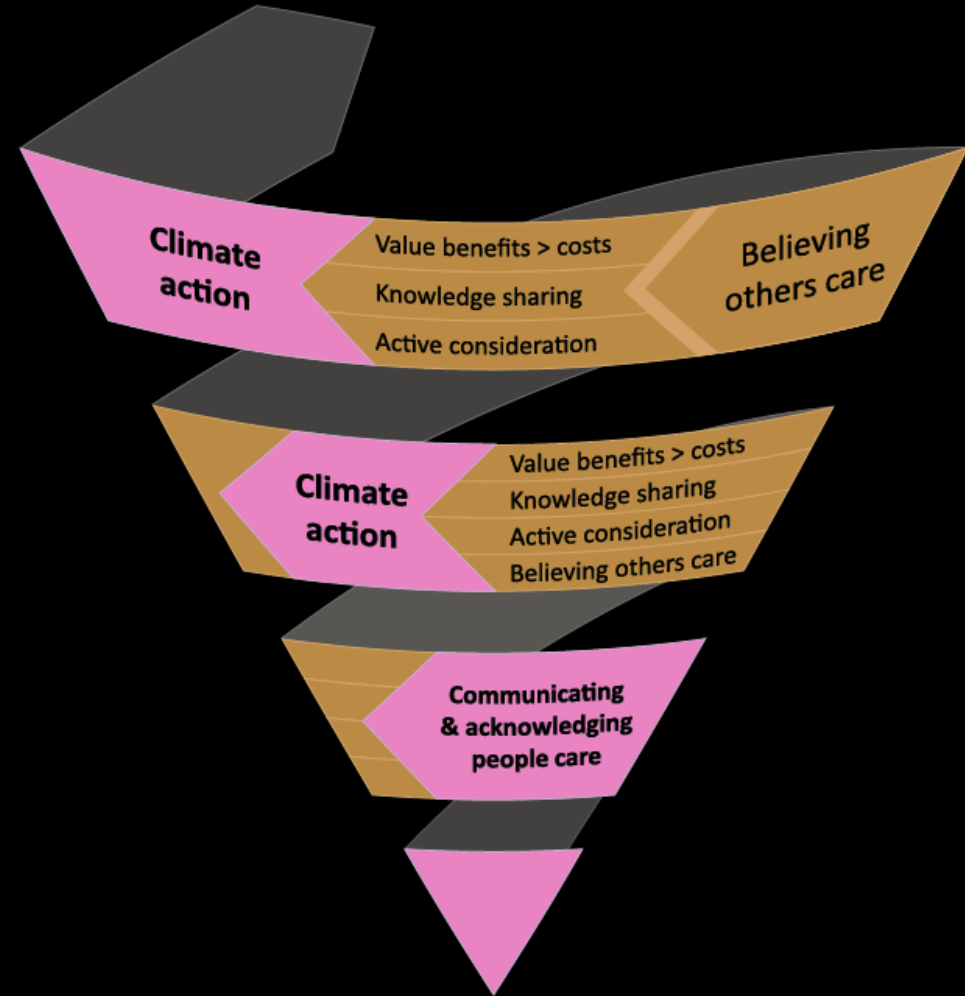
 Met name 2 – zichtbaar maken wat mensen al doen - helpt bij het corrigeren van de misvatting dat anderen in de samenleving niet met gezond en duurzaam bezig zijn,

 en – zo laat onderzoek zien – ‘zichtbaar maken’ heeft de potentie om een krachtige slinger te geven aan het versnellen van de transitie.

Spiral of **action**

Zichtbaar doen
versterkt doen.

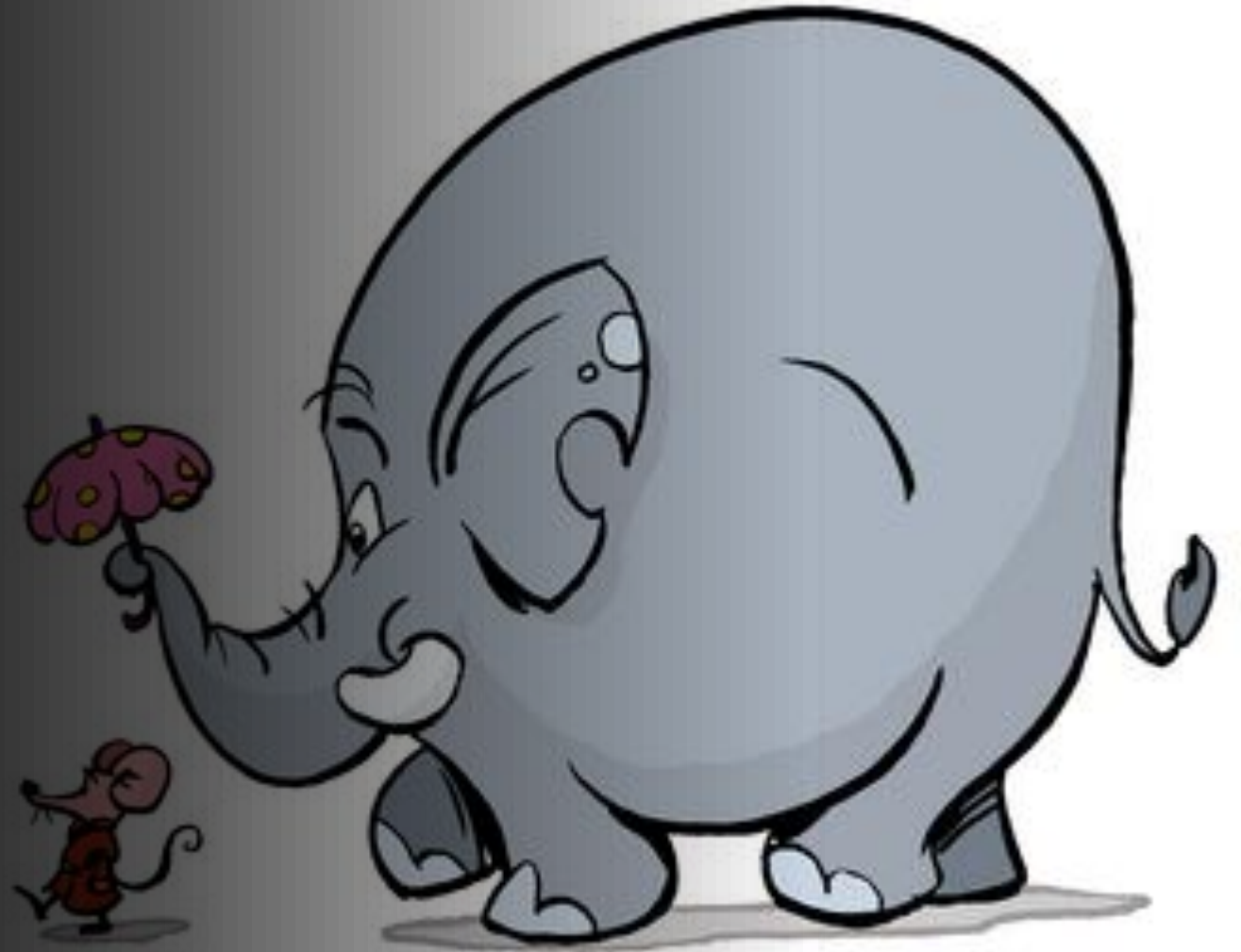

‘Durf je duurzame keuzes te delen’

DONDERDAG 15 AUGUSTUS

Wie iets doet,
maakt uit...

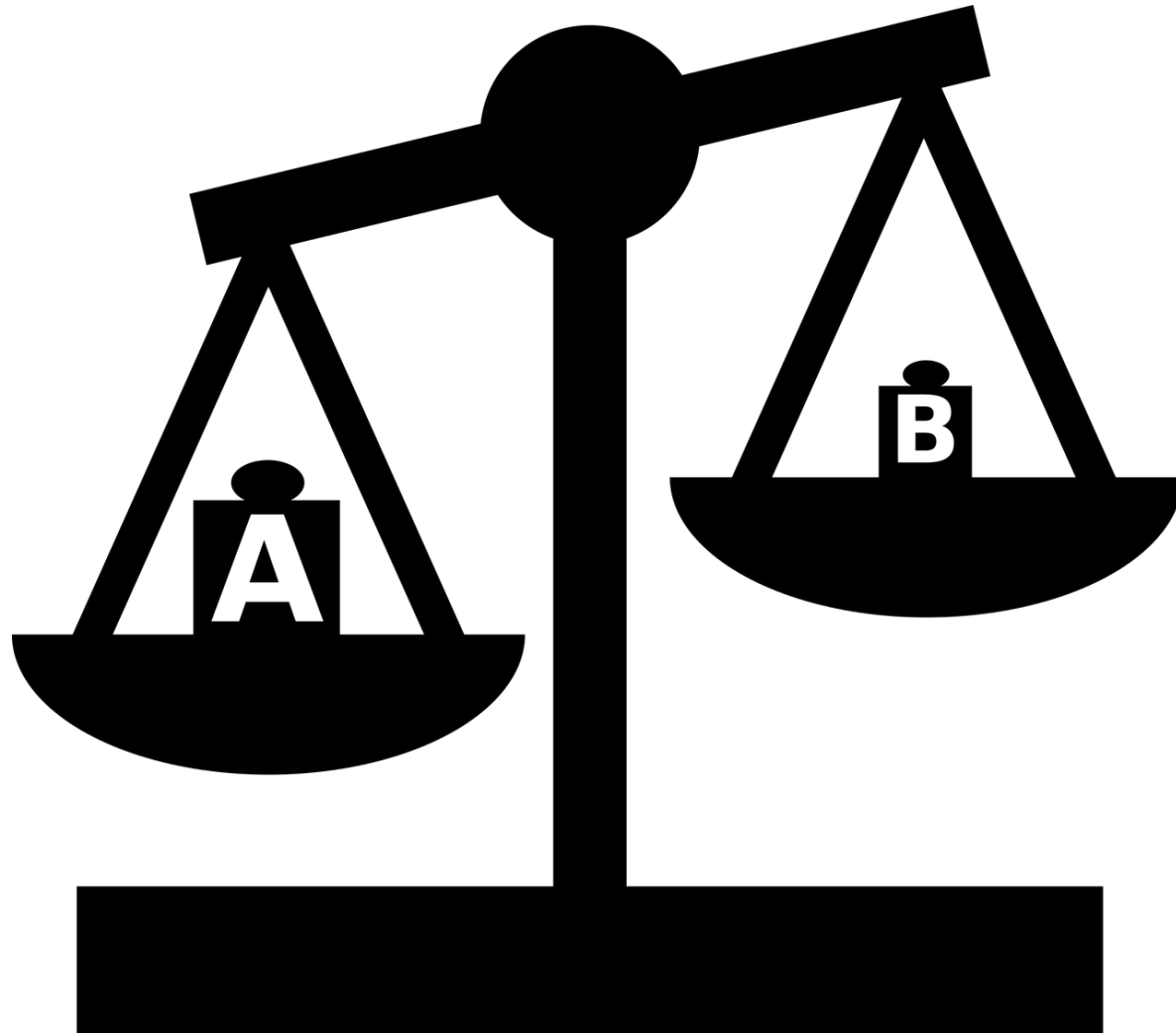

Generatie 1946-1964

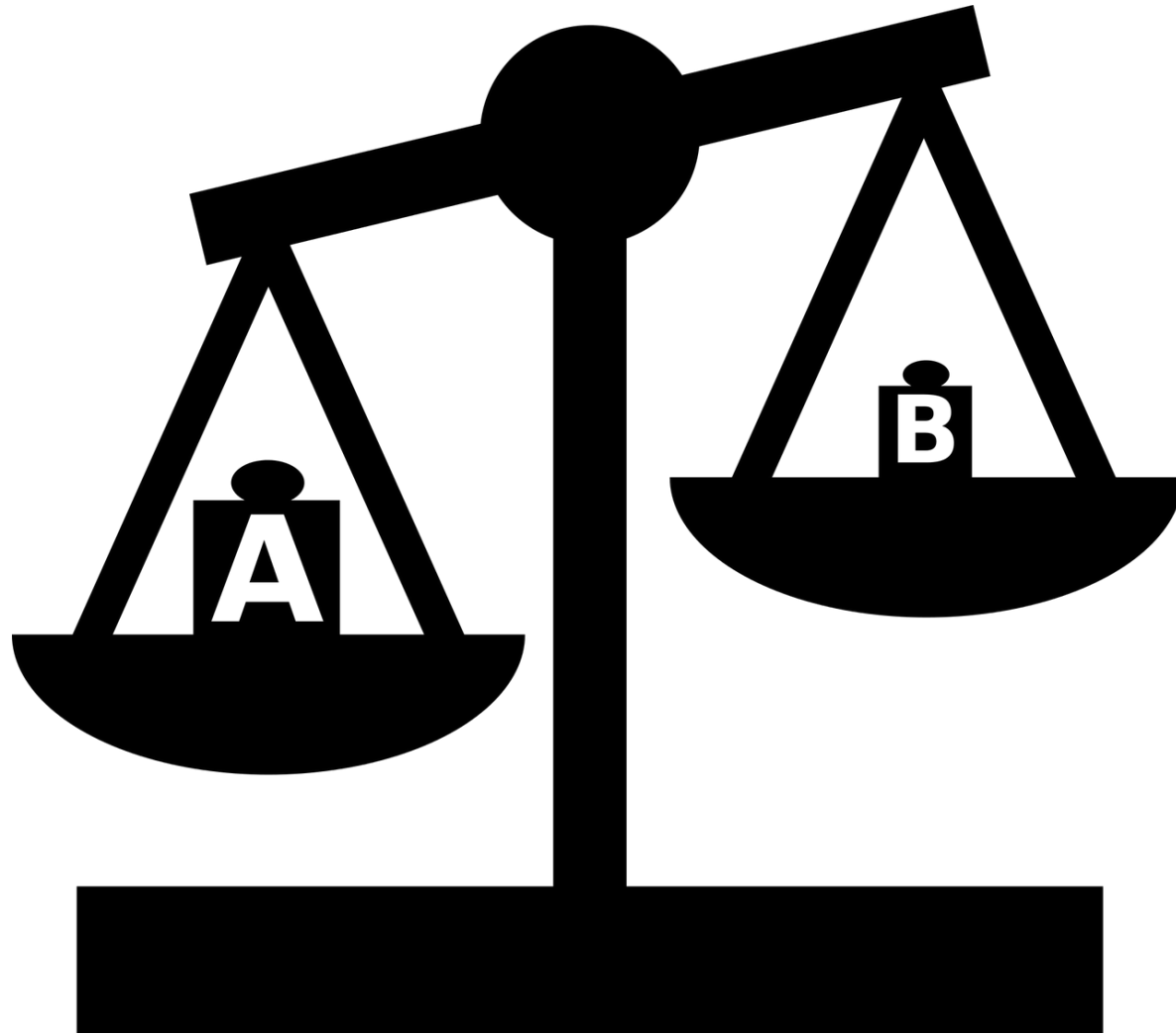
Zeer **invloedrijk** zo stellen Gurtner & Moser (2024):

- Veel middelen in termen van tijd en ervaring, maar ook financieel en sociaal kapitaal, daardoor hebben de meningen en waarden van deze groep een aanzienlijke potentie om invloed uit te oefenen op veel sectoren van de samenleving.
- Door relatief grote aantal en betrokkenheid, een belangrijke politieke achterban binnen vrijwel alle grote partijen. Het betrekken en versterken van hun stemmen voor klimaatactie is een krachtige manier om feedback te geven aan politici en de politieke druk te verhogen.
- Vertegenwoordigt - in de meeste landen met hoge uitstoot - een relatief groot deel van de bevolking, wat de **collectieve impact van hun individuele gedrag** versterkt. Als gevolg hiervan heeft gedrags- en meningsverandering binnen deze bevolkingsgroep – bv. op het gebied van mobiliteit, huisvesting en voeding – **grote effecten**.

Generatie
1946-1964

Welgestelden
en
Activisten

Welke acties noemen Nederlanders waarmee ze kunnen bijdragen aan het tegengaan van klimaatverandering?

Binnen welke rollen vallen de genoemde acties?

Rol	# acties	% / totaal
Consument	1968	95,44%
Burger	61	2,96%
Deelnemer in organisatie	5	0,24%
Investeerder	2	0,10%
Rolmodel	0	0,00%
Meerdere rollen	10	0,48%
Anders	16	0,78%

De top 10 genoemde klimaatacties:

Concreet gedrag	%
1. Minder autorijden	10,3%
2. Afval scheiden	7,6%
3. Minder vlees	6,4%
4. Zonnepanelen	6,2%
5. Meer fietsen	5,9%
6. Minder vliegen	5,2%
7. Niet vliegen	3,7%
8. Isoleren	3,4%
9. Minder water	2,7%
10. Elektrisch rijden	2,7%

Hoe goed is de kennis van Nederlanders van klimaatimpact van gedrag?

We vroegen Nederlanders hoe goed ze denken dat acht gedragingen de opwarming van de aarde helpen tegen te gaan. Deze kennis over de klimaatimpact van gedrag heet ook wel 'impactbewustzijn'. Op basis van bestaande bronnen over de daadwerkelijke impact (CO2-winst en landgebruik) hebben we een impact rangorde gemaakt (Milieu Centraal 2023; Wynes & Nicholas 2017).

- Laag impactbewustzijn voor meerdere gedragingen
- Impact van kleiner wonen sterk onderschat door alle groepen. Veranderbereidheid ook laag.
- De impact van water besparen, afval scheiden en kleding kopen wordt overschat

Gedrag	Impact rangorde	Ranking van NL populatie
Klein wonen (max. 40m2 p.p.)	1	8
Elektrische auto aanschaffen	2	6
Reizen met de trein in plaats van het vliegtuig binnen Europa	3	1
Een meubel kopen van milieuvriendelijk/ gerecycled materiaal	4	5
Water besparen	5	2
Afval scheiden	6	3
Kopen van milieuvriendelijke kleding	7	4
Biologisch eten	8	7